

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 13/2010 rd

Regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av lagen om hemkommun och av so- cialvårdslagen

Till förvaltningsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 7 september 2010 en proposition med förslag till lagar om ändring av lagen om hemkommun och av socialvårdslagen (RP 101/2010 rd) till förvaltningsutskottet för beredning och bestämde samtidigt att social- och hälsovårdsutskottet ska lämna utlåtande till förvaltningsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Anne Kumpula, social- och hälsovårdsministeriet
- regeringsråd Auli Valli-Lintu, finansministeriet
- utvecklingschef Jouko Heikkilä och konsultativ jurist Sami Uotinen, Finlands Kommunförbund

- stadssekreterare Anja Vallittu, Helsingfors stad
- biträdande stadsdirektör Kristina Stenman, Vasa stad
- jurist Merja Karinen, Centralförbundet för Mental Hälsa
- nätverks- och informationskoordinator Juha Viitanen, Närståendevårdare och Vänner-Förbundet rf
- ordförande Merja Heikkonen och handikappombudsman, jurist Elina Akaan-Penttilä, Handikappforum rf
- jurist Marjut Vuorela, Centralförbundet för de gamlas väl.

Dessutom har Ålands landskapsregering lämnat ett skriftligt yttrande.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Allmänt

Syftet med propositionen är att ge personer i behov av familjevård, institutionsvård eller boendeservice större rätt att välja hemkommun. Den utvidgade rätten att välja hemkommun har samband med rörelsefriheten enligt grundlagen och

FN-konventionen om handikappades rättigheter. Alltid då någon som avses i bestämmelserna är placerad utanför sin hemkommun ska det enligt propositionen vara möjligt att välja hemkommun. Rätten att välja hemkommun ska också gälla situationer där en person söker vård eller tjänster annanstans än i sin hemkommun.

Utskottet anser att de föreslagna ändringarna gör det avsevärt lättare särskilt för äldre och personer med funktionsnedsättning att välja hemort och flytta till en annan kommun. Men ändringarna är inte lösningen på alla situationer och alla flyttvilligas önskemål kan inte uppfyllas. Tanken är att samma bestämmelser ska tas in i den nya lagstiftning om ansvaret för att ordna vård och omsorg som är under beredning.

Enligt propositionen kommer lagändringarnas effekter på kostnader, kommunernas servicesystem och klienternas ställning att följas upp (s. 24). En rapport om uppföljningen sammanställs 2013 och åtgärder som visar sig vara nödvändiga vidtas. Det är angeläget med en uppföljning och utvärdering, menar utskottet. Det är också viktigt att i synnerhet organisationer som företräder äldre- och handikappaspekten engageras i uppföljningen.

Rätt att välja hemkommun för personer i långvarig vård

Rätten att ändra hemkommun utifrån boendeort är enligt 3 § i lagen om hemkommun begränsad i vissa fall. Hittills har en persons hemkommun inte ändrats till följd av vård och omsorg vid en verksamhetsenhet inom social- och hälsovården eller under motsvarande förhållanden. Enligt den föreslagna 3 § ändras hemkommunen inte automatiskt om en person bor i en annan kommun huvudsakligen på grund av vård i familjevård eller institutionsvård eller boende med boendeservice. I ett sådant fall är det upp till personen själv att utnyttja sin valrätt och lämna in en anmälan till magistraten. Om den huvudsakliga orsaken till att bo i en annan kommun är någon annan, är begränsningen inte tillämplig utan hemkommunen bestäms i regel utifrån bostadsorten.

Enligt den föreslagna 3 § har en person rätt att välja sin faktiska bostadskommun som hemkommun även i det fall att han eller hon är placerad i familjevård, institutionsvård eller i boende med boendeservice någon annanstans än i sin hemkommun. Som villkor gäller då att vården har pågått eller beräknas pågå över ett år.

Vad som avses med boende med boendeservice får sitt svar först när de föreslagna bestämmelserna ska tillämpas. I praktiken kan bestämmelsen ha en något större räckvidd än den som gäller begränsningen i den nuvarande 3 § avseende verksamhetsenhet eller motsvarande förhållanden. Utskottet vill understryka att de föreslagna bestämmelserna ger större rätt att välja hemort men tvingar inte till hemkommunsbyte. Enligt de föreslagna bestämmelserna i lagen om hemkommun kan en person fortfarande flytta till en annan kommun utan att på förhand söka service där, om flytten i en sådan situation är möjlig.

Att flytta till en annan kommun

Enligt de föreslagna ändringarna i socialvårdslagen har en person som behöver vård eller omsorg och som vill flytta till en annan kommun rätt att söka socialservice och vårdplats och på så vis få sitt servicebehov bedömt innan han eller hon tar det slutliga flyttbeslutet. Behovet av socialservice och vårdplats ska bedömas utifrån samma premisser som för invånarna i kommunen i fråga. Bedömningen ska göras i samarbete med sökandens hemkommun.

Propositionen utgår från att servicen ska ordnas efter sökandens behov men att den inte nödvändigtvis behöver vara ordnad på samma sätt som i den tidigare hemkommunen. Den föreslagna rätten att söka service och kommunens skyldighet att göra en bedömning och fatta beslut borgar inte för att den service som erbjuds sökanden håller samma nivå eller ges i samma form som den sökanden fick tidigare, eftersom det förekommer skillnader i kommunernas tjänsteutbud. Men sökanden har tillgång till samma rättsmedel som kommuninvånarna. För att flytträtten ska tillgodoses i lagens anda bör den nya invånaren erbjudas normala, nödvändiga tjänster. Alla sökande måste få adekvat vård och omsorg på samma villkor som invånarna i den berörda kommunen, understryker utskottet.

I praktiken kan t.ex. köerna till institutioner i den andra kommunen vara så långa att rätten att välja inte genast förverkligas. Men eftersom kommuninvånarna ska behandlas lika är det

inte motiverat att föreskriva en särskild tidsfrist för behandlingen av dessa ansökningar, poängterar utskottet. En utredning enligt handikappserviceverklagen av klientens servicebehov bör göras utan dröjsmål.

Utskottet konstaterar att besluten om service främst ska bygga på personens behov av vård eller omsorg och hans eller hennes egna synpunkter. För att utröna en persons vilja kan det behövas samarbete också med människor som står honom eller henne nära eller med intressebevakaren. Också beslutsstöd och alternativ och kompletterande kommunikation bör i förekommande fall utnyttjas för att ta reda på vad klienten själv vill. Flyttsituationen och konsekvenserna bör bedömas med avseende på klientens bästa.

Förslaget ger sökanden tre månader tid att flytta till den anvisade vårdplatsen. Också flyttidpunkten bör diskuteras med sökanden för att vårdplatsarrangemangen ska kunna skötas på lämpligt sätt.

Under ärendehanteringens riktade i synnerhet handikapporganisationerna kritik mot uttrycket "inte kan bo självständigt" i 16 a § i socialvårdslagen. Exempelvis de tjänster och stödåtgärder som ges med stöd av handikappserviceverklagen är uttryckligen sådana som underlättar för en person att bo självständigt. Utskottet föreslår att förvaltningsutskottet omformulerar 16 a § så att bestämmelsen gäller personer som på grund av sin ålder eller sin funktionsnedsättning eller av någon annan orsak inte kan bo i kommunen utan kontinuerlig service. Utskottet menar också att 1 mom. bör kompletteras med att bedömningen av servicebehovet ska ske i samråd med sökanden.

Vidare föreslår utskottet att man i socialvårdslagens 16 a § 1 mom. för tydlighetens skull föreskriver att kommunen trots sekretessbestämmelserna ska underrätta sökandens hemkommun om ansökan. Dessutom bör kommunens skyldighet enligt 1 mom. att fatta beslut i ärendet beaktas i 2 mom. genom att det första ordet byts ut mot "När".

Under ärendehanteringens väcktes också frågan om respiratorpatienternas ställning men den

kräver kompletterande utredningar och en bedömning av i vilken mån lagstiftningen behöver göras tydligare. Utskottet skyndar på utredningarna för att respiratorpatienternas individuella situationer ska kunna beaktas i lagstiftningen.

Kostnadsfördelningen mellan kommunerna

Enligt den föreslagna 42 a § i socialvårdslagen övergår ansvaret för att ordna service till den nya hemkommunen från och med flyttdagen. Även rätten att ta ut skatt och få statsandelar övergår på den nya hemkommunen. Däremot blir den tidigare hemkommunen inte kvitt ansvaret för de kostnader för vården och boendeservicen som var kända vid flyttidpunkten. Enligt förslaget ska från de kostnader som den nya hemkommunen debiterar dras av influtna klientavgifter och en invånarspecifik andel av statsandelen som bestäms på grundval av personens åldersklass men däremot inte den andel som bestäms på grundval av statsandelskoefficienten. Kommunerna kan också avtala om att dela kostnaderna på annat sätt.

Ersättningsskyldigheten bygger på principen om full ersättning och täcker i regel in alla kostnaderna för vården. I propositionsmotiven påpekas det att kommunerna bör ange kostnaderna i detalj i sitt inbördes avtal. I avtalet ska också anges de stödtjänster som servicen kräver. Om behovet av service förändras efter att personen fått ny hemkommun, är det den nya hemkommunen som står för kostnaderna för tjänsterna i enlighet med normala principer för organiseringsansvar. Även rätten till förmåner som provas självständigt, exempelvis utkomststöd, hör till den nya kommunen att avgöra.

Den föreslagna rätten att anlita service hos en annan kommun kan även gälla vissa personer som inte är placerade i institutionsvård, familjevård eller boende med boendeservice. Enligt utredning till utskottet är det meningen att den tidigare hemkommunens kostnadsansvar även ska täcka in t.ex. service till funktionsnedsatta som behöver en personlig assistent. Utskottet föreslår att den föreslagna 42 b § ändras så att den tidigare hemkommunens kostnadsansvar även inbegriper den sociala service som avses i 16 a §.

Att ersättningssystemet kanske inte fungerar friktionsfritt är något som kommunerna måste bereda sig på allvar. Det är svårt att på förhand sluta sig till hur många flyttvilliga det finns. Förändringarna sätter press på inflyttningsskommunerna att ordna service. Å andra sidan kan det uppstå överkapacitet på institutionsplatser och personal i utflyttningsskommunerna. Social- och hälsovårdsministeriet måste förutom att bevaka utfallet omedelbart börja skriva anvisningar och ordna utbildning i samråd med Kommunförbundet för att underlätta för kommunerna när det gäller administration och avtal om kostnadsfördelning, menar utskottet.

Regeringen bedömer att ändringarna på det hela taget inte kommer att få särskilt stora ekonomiska konsekvenser bl.a. för att propositionen inte introducerar några nya serviceformer eller nya rättigheter att få vård- och omsorgstjänster. De ekonomiska konsekvenserna hör främst samman med kostnadsfördelningen mellan kommunerna och hur den justeras. Det gäller att hålla ett öga på de extra administrativa kostnader som kommunerna eventuellt drabbas av och förse kommunerna med adekvata resurser för att täcka dem, anser utskottet.

Åland

Utskottet vill uppmärksamma förvaltningsutskottet på att man i beredningen av propositionen inte tänkt på vad som händer om flytten sker mellan Åland och fastlandet. Det åländska systemet gällande socialvårdens driftskostnader skiljer sig från systemet på fastlandet, något som skulle ha beaktats då lagstiftningen bereddes. Enligt information till utskottet har tjänstemän från social- och hälsovårdsministeriet och Ålands landskapsregering börjat bena upp situationen.

Utlåtande

Utskottet föreslår

att lagförslagen godkänns enligt propositionen men 16 a och 42 b § i lagförslag 2 med följande ändringar:

Utskottets ändringsförslag

Lagförslag 2

16 a §

Den som vill flytta och bli invånare i en annan kommun, men på grund av sin ålder eller sin funktionsnedsättning eller av någon annan orsak inte kan bo *utan kontinuerlig service* där, kan anhålla om socialservice och vårdplats där på samma grunder som om han eller hon vore kommuninvånare. Kommunen är *trots sekretessbestämmelserna* skyldig att genast underrätta sökandens hemkommun om att en sådan ansökan har kommit in och att den har tagits upp till behandling. Kommunen ska behandla ansökan, bedöma sökandens behov av service i samarbete med *sökanden och* hans eller hennes hemkommun och fatta beslut i ärendet. Ansökan ska dock inte behandlas, om sökanden har lämnat in en likadan ansökan till en annan kommun och behandlingen av den fortfarande pågår.

När kommunen beslutar bevilja service i enlighet med 1 mom., ska sökanden inom två veckor efter att ha fått del av beslutet anmäla till kommunen om han eller hon tar emot servicen. Sökanden har rätt att inom tre månader efter att ha fått del av beslutet flytta till den vårdplats som anvisas. Om sökanden försummar att iakttä nämnda tidsfrister, förfaller hans eller hennes rätt till den service som beslutet gäller.

42 b §

I en situation som avses i 16 a och 42 a § är det fortfarande personens tidigare hemkommun som ansvarar för de faktiska kostnaderna för *tjänster som grundar sig på beslut* av kommunen. Den nya hemkommun ska fakturera den tidigare hemkommunen för en ersättning som motsvarar kostnaderna. När ersättningen räknas ut, ska följande dras av från de faktiska kostnaderna:

(1 och 2 punkten som i RP)

(2 och 3 mom. som i RP)

Helsingfors den 28 oktober 2010

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Inkeri Kerola /cent
vordf. Sirpa Asko-Seljavaara /saml
medl. Outi Alanko-Kahiluoto /gröna
Maria Guzenina-Richardson /sd
Arja Karhuvaara /saml
Anneli Kiljunen /sd
Håkan Nordman /sv

Päivi Räsänen /kd
Paula Sihto /cent
Seppo Särkiniemi /cent
Satu Taiveaho /sd
Lenita Toivakka /saml (delvis)
Erkki Virtanen /vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Harri Sintonen.